

אידימי ליה — מלך כתיבא דשבע רישיה — שהיו לו שבע גובולות. כל כריעה דכרע — רב אחא, מתפלל על אורו מויק, נטר מד רשא. סכינתין = סכנתם אורי. הא לן הא להו — בני כנל היו הולכין וגורסין משניום המנאים כאלן שרלא, ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין נרכי הניום מוטלים עליו — נושא אשה, דהיה בלל הרעור, ואמר כך הולך ולומד מורה. להו — לבני ארץ ישראל הלומדים במקומם. אט נושא אשה — יהו נרכי הניום מוטלין עליו, וינטלוהו. חזייה — רב הונא לרב המנונא. דלא פריס סודר — כדרך הנשואין, שהיו רגילין לכמות ראשן.

תוספות

הא לן והא להו — פירש בקונטרס: בני בבל היו הולכין וגורסין משניות התנאים בארץ ישראל, ומתוך שלומדים חוץ למקומם — אין צרכי הבית מוטל עליהם, נושא אשה דהוה ליה בלא תרהור, ואחר כך לומר תורה. הא להו — לבני ארץ ישראל, הלומדים במקומם. אם נושא אשה יהו כל צרכי הבית מוטלין עליו, ויבטלוהו. וקשה לרבינו תם: דמשמע דקאמר שמואל דנשא אשה תחלה כדי להיות בלא תרהור, ומוקי לה למילתיה בבני בבל — אם כן אכתי איכא תרהור, כיון שהולכים ללמוד חוץ למקומם! ועוד קשה: אחר שנשא אשה היאך יצא חוץ למקומו ללמוד? והלא הוא צריך לחזור אחר מוונות אשתו ובניו! ובפרק קמא דגיטין (ו, ב) אשכחן דלחא רבי אביתר: בני אדם הגאים משם לכאן הם מקיימין בעצמם יייתנו את הילד בזונה ואת הילדה מכרו בבין. פירוש: שצרכין בניו ובנותיו להתמשכן בעבור מוונותיהו. משמע שאין עושים יפה שהולכים ללמוד חוץ למקומם! על כן נראה לרבינו תם איפכא: דרבי יוחנן דאמר: ריחים בצוארו ויעסוק בתורה — לבני בבל דביר, שאיני יכול להניח אשתו וילך ללמוד תורה, ועוד: שהם עניים. ושמואל דאמר נושא אשה תחלה — לבני ארץ ישראל אמר, שיכולים ללמוד במקומם, וגם הם עשירים, וטוב לו שלשא אשה וילמוד תורה בטורה.

תנו רבנן: הווא ללמוד ופנו ללמוד — הוא קודם לבנו, רבי יהודה אומר: אם פנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו — פנו קודמו. פי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב, שדריה אבוי לקמיה דאביי. פי אתא, חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתייה. אומר ליה: אנה עדיפא מינך, תוב את, דאיזיל אנה. שמע אביי דקא הוה אחי. הוה ההוא מדיק בי רבנן דאביי, דכי הוה עיילי בתרין אפילו ביממא הוה מיתדקי. אומר ליה: לא ליתיב ליה אינש אושפיזא, אפשיך דמתרחיש ניסא. על, פת בההוא בי רבנן, אידימי ליה כתנינא דשבעה רישותיה, כל פריעה דכרע נתר חד רישיה. אומר ליה למחר: אי לא איתרחיש ניסא ספינתין.

ב תנו רבנן: ללמוד תורה ולישא אשה — ללמוד תורה, ואחר כך ישא אשה. ואם אי אפשר לו בלא אשה — ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה. אומר רב יהודה אומר שמואל: הלכה, נושא אשה ואחר כך ילמוד תורה. רבי יוחנן אומר: ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה! ולא פליגי: הא — לן, והא — להו. משתבח ליה רב חסדא לרב הונא בדרב המנונא דאדם גדול הוא. אומר ליה: כשיבא לךך הביאהו לדי. פי אתא חזייה דלא פריס סודרא. אומר ליה: מאי טעמא לא פריסת סודרא? אומר ליה דלא נסיבנא אהדרינהו לאפיה מיניה, אומר ליה: חזי דלא חזית להו לאפי עד דנסבת. רב הונא לטעמיה, דאמר: בן עשרים שנה ולא נשא אשה — כל ימיו בעבירה. — בעבירה סלקא דעתך? אלא אימא: כל ימיו בהרהור עבירה. אומר רבא, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: יעד עשרים שנה יושב הקדוש ברוך הוא ומצפה לאדם מתי ישא אשה, פיון שהגיע עשרים ולא נשא — אומר: תיפח עצמותיו. אומר רב חסדא: האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר. ואי הוה נסיבנא בארביסר

ומהו? פנמים שגם בני ארץ ישראל היו יוצאים חוץ למקומם לבל ללמוד תורה, אלא רובם היו לומדים במקומם. ואין תימה אם שמואל שהיה מבני בבל דמורה לבני ארץ ישראל — שהיו לפניו תלמידים מבני ארץ ישראל שהיה מדבר להם, ורבי יוחנן אף על פי שהיה מארץ ישראל היה מדבר לתלמידים שלפניו מבבל. וכן מציינו בפרק קמא דשבת (ט, א) גבי מאימתי התחלת אכילה, רב אמר:

ראשך בסודר? אמר ליה [לן]: דלא נסיבנא [משום שאיני נושין] ולא נהגו שרוקים יתכסו בסודר. אהדרינהו לאפיה מיניה [הפך רב הונא את פניו ממנו] בניפה. בן עשרים שנה ולא נשא אשה — כל ימיו בעבירה. ותוהים: בעבירה סלקא דעתך. ומעירים: רב הונא הולך ובענין זה לטעמיה [לשיטתו] שאמר: שכונתו היתה: כל ימיו בהרהור עבירה שכיון שלא נשא אשה בעצירתו מתרגל בהרהור עבירה, ואינו יוצא מזה כל ימיו. אומר רבא, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: עד גיל עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע גיל עשרים ולא נשא, אומר: תיפח עצמותיו ויקולל ואין צורך לראונו לו עוד. אומר רב חסדא: האי דעדיפנא מחבראי ואי הוה נסיבנא בארביסר [ואם הייתי נושא בגיל ארבע עשרה]

רב אחא בר יעקב שדריה אבוי לק דאביי [שלח אותו אביו לפניו] ללמוד. כי אתא חזייה דלא מיחדדין שמעתייה [כאשר בא הבן לנראה אותו אביו שלא היה חריף ובקי מסמחוודות] שלא היה חריף ובקי מסמחוודות [למד] ללכת ללמוד, משום כך את, דאיזיל אנה [שב אתה ותטפל בצבית]. כתי שאלך אני ללמוד. מסו שמע אביי דקא הוה אחי [שהיה אחא בר יעקב בא]. הוה ההוא מדיק רבנן דאביי [היה מדיק אחד, שד, בו החכמים בית המדרש של אביי] דכי עיילי בתרין אפילו כיממא הוה מית [שכאשר היו כוננים אליו בשניים ביום אפילו ביום היו ניזקין]. מה עשה א — אומר ליה [להם] לאנשי העיר: ליתיב ליה אינש אושפיזא [שלא יו אדם, לרב אחא בר יעקב, אכסני מקום ללון בו כדי לאלצו ללון בב המדרש, וכיון שרב אחא בר יעקב צד גדול אפשר דמתרחיש ניסא [שיתח [נס] על ידו ויהרג את המזיק. כיון שי מצא רב אחא בר יעקב מקום ללון ב כת בההוא בי רבנן [ונכנס וכן באותו ב מדרש של החכמים]. אידימי ליה כתנינא דשבעה רישותיה. [נדמה לו המז כתנין בעל שבעה ראשים]. פתח רב או בר יעקב בתפילה, ועם כל כריעה שכו בתפילה נתר חד רישיה [נפל ראש או של המזיק] עד שמת. אומר ליה [נה רב אחא בר יעקב למחר לאנשים: לא איתרחיש ניסא ספינתין [אם כן היה מתרחש וס הייתם מסכנים אותי בכך תנו רבנן [שנו חכמים]: אם הי לפניו ללמוד תורה ולישא אשה מה יקדים — ללמוד תורה ואחר כך ישא אשה. ואם אי אפשר לו בלא אשה — ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה. אומר רב יהודה אומר שמואל הלכה, נושא אשה ואחר כך ילמוד תורה בכל מקרה. ר' יוחנן אמר: כיצ יכול לעשות זאת? ריחיים של עו פרינסה תלויים בצוארו ויעשו בתורה? ומעירים: ולא פליגי [ואין הו חזקוין]. הלכה למעשה: הא — לן, והו — להו [וה דברי שמואל — לנו לבנו בכל, חו דברי ר' יוחנן — להם לבני ארץ ישראל] שבארץ ישראל דחוקין

בפרנסתם, ואם נושא אשה — הרי זה עול כבוד שאינו מאפשר לו ללמוד. אגו כן מספדים, משתבח ליה [היה משתבח בו] רב חסדא לרב הונא בשבחי שי רב המנונא, שאדם גדול הוא. אומר ליה [לן] רב הונא: כשיבא לךך [אלך] — הביאהו לידי [שלח אותו אלי]. כי אתא [כאשר בא] רב המנונא לפני רב הונא חזייה דלא פריס סודרא [ראה אותו מכסה ראשו בסודר] כדרך תלמיד חכמים. אומר ליה [לן]: מאי טעמא לא פריסת סודרא [מה טעם אין אתה מכסו יתכסו בסודר. אהדרינהו לאפיה מיניה [הפך רב הונא את פניו ממנו] בניפה. בן עשרים שנה ולא נשא אשה — כל ימיו בעבירה. ותוהים: בעבירה סלקא דעתך. ומעירים: רב הונא הולך ובענין זה לטעמיה [לשיטתו] שאמר: שכונתו היתה: כל ימיו בהרהור עבירה שכיון שלא נשא אשה בעצירתו מתרגל בהרהור עבירה, ואינו יוצא מזה כל ימיו. אומר רבא, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: עד גיל עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע גיל עשרים ולא נשא, אומר: תיפח עצמותיו ויקולל ואין צורך לראונו לו עוד. אומר רב חסדא: האי דעדיפנא מחבראי [זה שאני מעולה מחבריי] הטעם דנסיבנא בשיתסר [שנשאתי אשה בגיל שש עשרה] ואי הוה נסיבנא בארביסר [ואם הייתי נושא בגיל ארבע עשרה]

מתעטפים בטלית מברילים לענין כיסוי הראש בשעת תפילה בין נשיר לרוק. כל ימיו בהרהור וכו'. וכתב במקנה שרב הונא הולך לשיטתו שאמר שהעובר עבירה ושונה בה נעשית לו כהיתר. ואף זה, כיון שמטבע הדברים הוא מהרהר הרהור עבירה, נעשה לו הדבר כהיתר וממשך בכך אף לאחר שנשא אשה. תיפח עצמותיו לשון זו פירשהו בדרכים שונות, ובעיקרה לשון קללה היא כמו 'תיפח נפשו'. וראה ב"ח בן שמואל שפירש — תיבער אש בעצמותיו. והמחשיב ואחרים נתנו הסברים בדרך הרמז מרע נאמר עצמותיו דוקא. וברשיה פירש כי כיון שבאשה נאמר 'זאת הפעם עצם מעצמי' [בראשית ב, כג] הוא אינו רוצה לשאת אשה — על כן אמרו 'תיפח עצמותיו'.

פימן כז

בחור שנחלה בביצה השמאלית שלו מחמת הו"ל אם מותר לבא בקהל ואם מותר לבדוק הזרע אם ראוי להוליד

חמשה עשר באב תשכ"ט. לחכם אחד.

בדבר הבחור בן עשיריב שנחלה בביצו שלו כשהיה בן ט"ז והרופאים אמרו שהוא מפני רבוי זרע לבטלה שהוציא מפני שהיה פרוץ מאד בחטא הגדול הזה, ומצאו הרופאים שרק ביצה השמאלית נחלה וביצה הימנית היא בריאה, ולאחר זמן נתקטנה ביצה השמאלית ביותר והיא אצל רופא אחר כשעברו שלש שנים ואמר שהביצה השמאלית נחשבה כלא היתה כלל ואין לה צורת ביצה נארמלית והביצה הימנית נראית כביצה ראויה אבל אינו יודע אם יש לו כח להוליד אלא כשיברר את הורע, ועתה הוא שב בתשובה על חטאיו הגדולים אשר עבר וכאשר הוא בן עשרים שואל אם מותר לבא בקהל, ואם מותר לעשות הברור על הורע.

הנה מצד שהוא ביצה אחת השמאלית אשר לר"ת בתוס' יבמות דף ע"ה ע"א ד"ה שאין לו מכשיר הא בפצועה ונתמסמסה גם לדידיה אסור לבא בקהל ולא יועיל אף כשיכרתו אח"כ כמפורש שם. אבל הנידון כאן להתירו, הוא משום שהוא ע"י חולי ששיטת הרמב"ם פט"ו מא"ב ה"ט שנחשב בידי שמים וכשר לבא בקהל, וכן מסקי האחרונים להלכה עיין בב"ח ובב"ש סימן ה' ס"ק י"ב, ועיין בפ"ת סק"ו שכן הוא דעת עוד הרבה אחרונים ואין להחמיר כלל. אבל יש לרדן בזה דמאחר דנעשה מחמת ריבוי זרע לבטלה שהוציא, שמסתבר שכיון שהיה פושע ופרוץ לחטא זה עשה זה במשמוש ידים בהאבר שאולי יש להחשיב זה ע"י אדם. אבל מסתבר דאין להחשיב זה ע"י אדם כיון דאין הכרח שיעשה המחלה בהביצים שיתמסמסו ע"י, דהא הרבה רשעים מנאפין ומצויאין זרע לבטלה שלא נחלים מזה, ולכן מה שנחלה הוא מזה הוי ביד"ש אף שבא זה מגרמתו במעשיו. וגדולה מזה ראיתי בפ"ת סק"ה בשם שב"י דאף מה שנפח הגיד ע"י שקשרו בגידו חוט ועי"ן נעשה נקב גמי נחשב זה ביד"ש כיון דלא עשה החוט בעצמו את הנקב, אלא מהנפוח שנעשה מהחוט נעשה הנקב והנפוח הוא חולי שהווי ביד"ש, ומסיק וכן כל חולי ע"פ הרוב באה ע"י מקרה רע והוי כביד"ש ואינו נפסל כל שלא בידים ממש ע"י אדם, וכעין זה כתב אח"כ בשם קהלת יעקב, וכ"ש בהא דידן דלא היה הכרח שיעשה מחלה זו דמסמוס הביצים ע"י, שדאי יש להחשיב זה ביד"ש, ויש להתירו לישא אשה ישראלית.

דבעניני עוה"ז הא דרש ר"ע דחייך קודמין תמהוין מאד דבתורה דאי תורתו קדמת כמפורש בקידושין דף כ"ט ע"ב שאף מלמד תורה של בנו הוא עדיף וכ"ש מלמד תורה דאחרים, ועיין ברמב"ם פ"א מת"ת ה"ד שפסק זה ובה"ב פסק שבנו קודם לבנו ובנו בנו קודם לבנו חבירו, וכן איכא דין קדימה בצדקה ברמ"א יו"ד סימן רנ"א סעי' ג' עיי"ש, ופשוט שבתורה הוא עצמו עדיף על אחרים יותר הרבה מבצדקה, דבצדקה פשוט שרק לחם שלו קודם ללחם של אחרים אבל אם חסר לו בשר ולחברו לחם צריך ליתן להם לחברו ולא יאכל הוא בשר ועיין בפ"ת סימן רנ"א ס"ק ד' מפורט זה לענין שאר קדימות וכמו כן פשוט שהוא לענין קדימת עצמו מאחרים אף שהוא עני שצריכין ליתן לו גם בשר, ובתורה ברור שאף מי שידוע כבר מסכת אהת ואפילו סדר שלם הוא קודם ללמד סדרים האחרים מללמד האחרים אף אותה המסכת, וגם בעניני עוה"ז ליכא איסור אלא רשות אם אינו פקוח נפש ממש שאו מסתבר שאסור ואילו בתורה הוא גם אסור להקדים האחרים מלמד עצמו. אך הוריתי שכל ת"ח אף שצריך לעצמו והוא גדול מאד מחוייב ללמד מקצת זמן גם עם אחרים אף שמתבטל מתורת עצמו והבאתי ראיה מהא דר' פרידא שלימד לתלמיד קשה הבנה שהוצרך ללמד עמו ד' מאות יומני בעירובין דף ג"ד ע"ב אף שבזמן הזה היה יותר טוב אם למד לעצמו והיה לו שכר גדול הי ד' מאות שנה וכל דורו הביא בכוח זה לעוה"ב, שלכאורה היה אסור דלעצמו היה עדיף, דהוא למד עמו במקצת הזמן שמחוייב לבטל מתלמדו ולמד עם אחרים, ומסתבר לי שהוא ג"כ שיעור מעשר עשירית הזמן שיש לו ללמד תורה ואולי יכול להוסיף עד חומש זצ"ע לענין השיעור. ולענין מצוה אם הוא וחברו צריכין לקיים מצוה וא"א אלא לאחד דאי שאם יתן לחברו יעבור על העשה לכן לא מובן דברי התת"ס וצ"ג בכונתו. ובכלל לא ידוע ענין הקדימות לחיוב האהבה, דכיון דהוא שליכא אלא לאחד ור"ע לא סבר כן פטורא דימותו שניהם אלא מחוייבין ליתן רק לאחד ולהציל אחד, ממילא אף שהוא האחר ממש שיון לו באהבה ובכל החיובים דמאי חזית דמא דהבראי סומק טפי דלמא דמא דידי סומק טפי כלשון התוס' לענין שבלא מעשה אין חייב למסור עצמו בסנהדרין דף ע"ד ע"ב ד"ה הוא. והלמד דלרעך לפי פשוטו הוא במקום את שברוב מקראות כתוב בכה"ג בלשון את וכן ואהבת לו כמוך דכתיב בגר הוא במקום אותו, ואף שאיכא מ"ד דדריש אתין גם הלמד ידרוש.

הגני יתיר.

משה פיינשטיין

2

הררי

סימן קכב

קדם

רנו

מחברת
רנ"ב
1

קיבלה מהר סיני. וקשה ע"ז מדברי הרמב"ם בהל' ת"ח פ"א הל' ז', וז"ל, 'כשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך כו', אם כן למה נלטה על בנו ועל בן בנו להקדים בנו לבן בנו, ומבואר בהדיא דת"ח דבנים עדיף מת"ח דבני בנים, וע' בכס"מ שם שנסתפק אם יש עליו חיוב לשכור מלמד לבני בניו כמו דבניו, וז"ע דמשמעות הפסוק בקידושין הוא דת"ח דבן בנו עדיף טפי, וז"ע.

והנראה ע"פ מש"כ הרמב"ן בהשגות לכהמ"ל (במנין ל"ח ששכה הרב מלוה ז), וז"ל, "שנמנענו שלא נשכה מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתנו אבל יהיו עינינו ולבנו שם כל הימים כו', והזהיר פן יסורו מן הלז מהודיעם לבנים ולבני בנים לדורות עולם, ואל תטעה בזה מפני דרשם בפרקא קמא דקדושין (ג.) לבניך ולבני בניך בלימוד התורה לבני בנים, 'כי לימוד תורתך ראה... גריהם כי היא מלוה עולמית, ועם כל הדורות ידבר שלא ישכחו ענין המעמד ההוא", ומבואר ברמב"ן דבמלות ת"ח עם בנים תרי דיני איכללו בה, א. הובת ת"ח ממלות ולמדתם את בניכם. ב. ועוד חיוב נאמר בזה מקרא דוהודעתם להניך ולבני בניך, דת"ח לבנים הוי מעשה של לימוד תורתך, ויש בו קיום הל"ח שלא נשכח מעמד הר סיני. ונראה דגם הרמב"ם מודה בזה להרמב"ן, אלא דהרמב"ם ס"ל דדין זכירת מעמד הר סיני ע"י מלות ת"ח, וזה חלק אחד מחלקי מלות ת"ח [וע' מנחות (לט, ז) דמקרא דהשמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, למדו איסור לאו להמסיר ד"ת מלבן, ובצרכות (כא, ז) למדו איסור לבעל קרי דת"ח מקרא דוהודעתם לבניך דנקמך ליום אשר עמדת לפני ה' בחורב, ושם למדו (כב, א) מהקך קראי דיש חיוב ת"ח בצאימה ויראה ורתת וזיע, וכל אלו הפסוקים אמורים במלות זכירת מעמד הר סיני, וישר מזה מבואר דכל דינים אלו הם חלקים במלות ת"ח].

ואשר א"כ נראה לומר, דבמלות ת"ח שיסודה מקרא דולמדתם את בניכם, בזה באמת לימוד תורה עם בנו, עדיף מת"ח של בן בנו, וכש"כ הרמב"ם בפ"א מהל' ת"ח, אולם צדין לימוד תורתך שמתקיים ע"י ת"ח דבנים, בזה בלימוד דבן בנו עדיף מהלימוד דבנו, וזה ילפי' מהסמיכות של ת"ח דבן בנו לקרא דיום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב, דת"ח של אבי אביו שהוא קרוב יותר למעמד של הר סיני, עדיף טפי לענין תלמוד תורה של תורתך החורה, ולגבי זה אמרו בגמ' קדושין דיש מעלה מיוחדת בהמלמד בן בנו תורה, דמעלה עליו הכתוב כאלו קיבלה מהר סיני. והביאור הוא כמש"כ שיש שני חלקים שונים במלות ת"ח, דבכל תלמוד תורה של עצמו ואחרים, יש קיום של מלות לימוד תורה מקרא דושנתם לבניך, ומקרא דולמדתם את בניכם, ויש עוד קיום של לימוד תורתך החורה, הכלל מקרא דוהודעתם לבניך ולבני בניך, ובהך קיום יש מעלה בצן בנו.

4

ויש עוד לבאר בזה, דיעוין כל' הרמב"ם בפ"א הל' א' מהל' ת"ח, 'קטן אביו חייב ללמדו תורה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר צד, ושם בהל' ז', 'כשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו כו', ולא בנו ובן בנו בלבד אלא מלוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אע"פ שאיך בניו, ובהל' ד' כתב הרמב"ם, "היה הוא רואה ללמוד תורה ויש לו בן ללמוד תורה הוא-קודם לבנו כו', שכשם שמלוה עליו ללמד את בנו, כך הוא מלוה ללמד את עצמו", ונראה מלשונו של הרמב"ם דבר חידוש, שמלות ת"ח אינה מלוה של לימוד ועסק התורה, אלא כל מהות המלוה הוא ללמד תורה ולמוסרה לכל ישראל, אלא שבכלל החיוב של ללמד מלבד החיוב ללמדה את בנו ובן בנו וכל ישראל, נכלל גם חיוב ללמד את עצמו, דגם ללמד את עצמו הוי אופן של לימוד התורה לכלל ישראל, ולא עוד אלא שהוא קודם לבנו ולכל אדם, אבל מ"מ מהות החיוב הוא ללמד את התורה ולמוסרה לכל ישראל.

וביון שכן נראה, דבמלוה של ללמד תורה, יש הבדל בין החיוב של המלוה, למעלת הקיום של

רנח

הררי

סימן קבג

קדם

המלוה, דבעיקר חיוב המלוה בזה בנו קודם לבן בנו, ולא עוד שגם הוא קודם לבנו, אך המעלה של מלמד תורה ומוסרה לאחרים, בזה פשוט בעיקר המעלה של ללמד תורה, הוא כשהוא מלמד את בנו יותר מאשר הוא מלמד את עצמו, ועל דרך זה יש מעלה יותר גדולה בללמד את בן בנו מללמד את בנו, והביאור דלענין חיוב המלוה, בודאי קודם כל ככלל עליו חיוב ללמד את עצמו ובנו, שהיוב זה מוטל עליו יותר, אולם המעלה של ללמד תורה לעמו ישראל ומסירת התורה לרבים, הוא כשהוא מוסר את התורה לדורות אחרים, ויש יותר מסירת התורה בבנו יותר מצעמו, ועל דרך זה בבן בנו שהוא דור שלישי ממנו, יותר מבנו, וע"ז אמרו חז"ל דמעלה עליו הכתוב כאילו קיבלה מהר סיני, היינו די' כאלו יותר מעלה של מסירת התורה לדורות, ודוק בזה.

(5)

←

ומעשה היה צבירסק באב ובנו שניהם היו צריכים למלמד, והיה מלמד שהיה צידו ללמד תורה

רק את אחד מהם, ולכאוף הוא הלכה מפורשת צרמב"ם דהוא קודם לבנו, ורק אם הבן נבון ומשכיל בנו קודם, ובנידון זה האב היה שקול לבן, ומ"מ פסק מרן הגר"ח ז"ל שהבן קודם, אף שגם האב היה נבון ומשכיל בבנו, ולכאוף הוא נגד המבואר בגמ' וצרמב"ם. אולם הגר"ח ביאר טעמו, שהוא יודע בטיבו של האב שגם אם ילמוד תורה במידה מרובה, מ"מ אין כח צידו להכחילה לדורות הבאים או לאחרים, ומש"כ"א"א"א"א ילמדו את הבן תורה הוא ימסור את התורה גם לדורות הבאים, וסבר הגר"ח ז"ל דכל המבואר בגמ' דהוא קודם לבנו, היינו צב"ג שגם ע"י הלימוד תורה של האב, יהיה כאן ללמוד ע"מ ללמד ויהיה המשך למסירת התורה, אך אם הבן עדיף במסירת התורה לדורות, בזה פשוט שהבן קודם. ופסק זה מבואר היטב למש"כ, דעיקר המלוה של לימוד הוא ללמד את בני ישראל, וגם דין ת"ת של עצמו יקודה בחובה של ללמד, ולהכי מכיון שהבן עדיף טפי במעלת הללמד הוא קודם לאביו.

סימן קבג

הערות בעניני תלמוד תורה

דהוא הלכה בהל' ת"ת שאין למדין אלא מרב. הדומה למלאך ה'. ולמש"כ י"ל, דכבוד התורה הוא תנאי בת"ת, דאי אפשר לקבל וללמוד תורה כראוי, בלי כבוד והערכה למוסרי התורה, ולכן יש תנאי בת"ת, שהרב יהיה דומה לתלמיד כמלאך ה' לצקות, דזהו השיעור של הכבוד והערכה של תלמיד ורבו, אך אם הרב אינו הולך בדרך טובה, ואין התלמיד יכול לכבדו ולראותו כמלאך ה', זה עצמו הוי חסרון בהל' ת"ת, ואשר ע"כ שפיר כלל הרמב"ם חובת כבוד רבו וכבוד ת"ת בהל' ת"ת, דזהו תנאי בת"ת של תלמיד מרבו. [א"ה, וז"ע דבחגיגה שם מבואר דר"מ גמיר תורה מפומיה דאחר, כי הדין של רב הדומה למלאך ה' הוא רק בקטן, אבל גדול [כר"מ] מותר לו ללמוד גם ממי שאינו דומה למלאך ה', ור"מ רמון מלא תוכו אבל קליפתו זרק, ומזה נראה דאי"ז חסרון

א. כתב הרמב"ם בפתיחה להל' ת"ת חז"ל, יש צללן שתי מלוות עשה וזהו פרטון, א. ללמוד תורה צ. לכבוד מלמדיה ויודעיה, ויש לדקדק מ"ט כלל הרמב"ם דין כבוד ת"ת וכבוד רבו בהל' ת"ת, וכמו שביאר הלכות אלו להלן בפ"ה בארוכה, ומ"ט לא שנאן בהל' ממרים בהדי ה' כיבוד אב ואם, ולכאורה נראה מזה דהחיוב של כבוד התורה הוא חלק מהלכות ת"ת, וז"ב בזה.

והיסוד בזה י"ל, דהנה צמו"ק (יז, א) ילפי' מקרא דשפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, דאם הרב דומה למלאך ה' לצקות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו מפיהו, וברש"י (חגיגה טו, ב) מבואר הטעם דלמא ילמדו ממעשיו הרעים, אולם צרמב"ם צפ"ד ה' א' מהל' ת"ת משמע